

ОЛЕНА ГЕННАДІЇВНА ЮШКЕВИЧ,

кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави і права;

 <https://orcid.org/0000-0003-0024-6070>,

e-mail: el.iushkevich@gmail.com

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У СПРАВАХ ПРО БУЛІНГ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Здійснено моніторинг судових рішень, винесених судами у період з 2019 по 2021 рр., щодо булінгу в закладах професійної освіти. Встановлено, що об'єктивну сторону більшості справ становлять дії здобувачів професійної освіти у формі погроз, побиття ремем, словесних образ, викладання в соціальній мережі принизливих постів, вимагання грошових коштів і невиконання вимог педагогічного працівника. Наголошено, що поширеними адміністративними стягненнями є громадські роботи, попередження, передавання правопорушника під нагляд матері та зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення в потерпілих; непоодинокими є випадки закриття провадження у справі та взагалі звільнення з огляду на малозначність адміністративного правопорушення від адміністративної відповідальності, обмежуючись усним зауваженням.

Ключові слова: булінг, судова практика, професійна освіта, здобувачі освіти, неповнолітні.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Наявність насильства, прояви агресії, залякування, утиски й образи у сфері освіти узагальненого вміщуються у термін «булінг». Булінг став явищем, що сьогодні поширюється і породжує занепокоєння в усьому світі.

Аналіз чинного законодавства дає змогу зробити декілька висновків. По-перше, поняття «булінг» застосовується до випадків цькування лише у сфері освіти. По-друге, суб'єктами булінгу є учасники освітнього процесу, тобто здобувачі освіти (малолітні, неповнолітні, тобто особи до 18 років) та їх батьки, викладачі й інші особи, залучені до освітнього процесу в закладі освіти¹. По-третє, наявність прогалин у положеннях деяких нормативно-правових актів, дія яких поширюється на здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, оскільки у відповідних спеціалізованих законах узагалі відсутній термін «булінг» та будь-які згадки, що стосуються цього явища. Відповідно, це віддзеркалюється в наданих правах та обов'язках таких здобувачів освіти та інших учасників освітнього процесу.

Наслідком цієї ситуації є відсутність зосередження уваги закладів професійної освіти

на проблемі булінгу серед здобувачів освіти, що, безумовно, впливає на кількість звернень учасників освітнього процесу до суду. Так склалося, що в Україні можливість звертатися до суду у випадках прояву булінгу з'явилася лише з грудня 2018 р. в межах справ про адміністративні правопорушення за ст. 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення², яка передбачає дії учасників освітнього процесу (групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення), які полягають у певних видах насильства, внаслідок чого завдається шкода здоров'ю потерпілого від булінгу, та бездіяльність – неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим органам про випадки булінгу. І, як не дивно та прикро, такі випадки за участі неповнолітніх здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти є непоодинокими. Уже сьогодні можна констатувати, що є певна судова практика розгляду справ про притягнення до адміністративної відповідальності неповнолітніх кривдників (булерів).

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета статті полягає у здійсненні аналізу судових

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.01.2022).

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

рішень національних судів у справах про адміністративні правопорушення, предметом розгляду яких є булінг учасників освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Враховуючи мету дослідження, серед завдань статті слід назвати такі: дослідити відповідне українське законодавство, яке регулює суспільні відносини у сфері протидії булінгу здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти; здійснити моніторинг судових рішень, винесених судами у період з 2019 по 2021 рр., та визначити, яким чином кривдники (булери), що вчинили булінг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, притягаються до адміністративної відповідальності на практиці.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Загальні питання булінгу висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як Є. В. Воронцова, Ю. В. Гаруст, Ю. В. Градова, К. В. Катеринчук, А. В. Король, І. М. Зварич, О. В. Погорілець, Н. О. Прибіткова, О. О. Тимошенко, К. Д. Янішевська та ін. Головна увага науковців була приділена визначенню поняття «булінг», характеристиці особливостей його прояву та протидії в закладах середньої та вищої освіти. Окремо досліджувалися нормативно-правове регулювання та способи запобігання булінгу.

Проблеми булінгу проти педагогічних працівників розкрила у своєму дослідженні О. В. Погорілець (2020, с. 139). Зокрема, дослідниця проаналізувала основні види булінгу, від яких потерпають педагогічні працівники, назвала типові ознаки та переважні форми цькування жертв, охарактеризувала постраждалих і кривдників тощо, здійснила аналіз судової практики за один рік чинності закону про протидію булінгу щодо розгляду справ і притягнення осіб до адміністративної відповідальності за здійснення булінгу та відповідних недоліків під час закріплення органами поліції доказової бази в разі притягнення булерів до відповідальності.

Основним особливостям і формам прояву булінгу в закладах вищої освіти приділила увагу С. С. Філоненко (2018). Вона запропонувала механізми попередження, профілактики та запобігання булінгу у вітчизняних закладах вищої освіти, а саме створення спеціального органу, який відповідатиме за проведення заходів щодо теми булінгу серед студентів, запровадження посади студентського омбудсмена в кожному університеті, постійне підвищення рівня професійної обізнаності наставників (кураторів) студентської групи у сфері протидії булінгу тощо. Головну увагу приділено характеристиці базової програми Д. Олвеуса

(1993), яка містить дієві методи попередження і запобігання булінгу та віддає перевагу застосуванню принципу нульової толерантності до булінгу. На думку дослідниці, слід використовувати конструктивний і превентивний принципи, що передбачають створення культури взаємовідносин у межах відновної справедливості для налагодження стосунків між булером і потерпілим.

У статті «Притчі у вихованні студентів закладів вищої освіти України і США» І. М. Зварич (2020) пропонує використовувати для профілактики булінгу притчі, що мають сприяти вихованню здобувачів освіти та застереженню їх від будь-яких проявів насильства. Дослідниця зробила декілька висновків: бажано постійно спілкуватися з дітьми будь-якого віку та дізнаватися про ситуацію, в якій вони опинились, щоб запобігти насильству та булінгу через аналіз притч і реальних прикладів, намагатися бути компаньйоном для дітей (студентів); необхідно запастися терпінням і з'ясувати причину, що призвела до насильства, тощо.

Питання профілактики насильства в освітньому середовищі висвітлювала Т. О. Кулик (2021, с. 42), яка дала характеристику найпоширенішим видам насильства в закладах освіти – фізичному, психологічному й економічному. Особливо насторожує те, що практично в усіх закладах освіти є економічне насильство у формі пошкодження майна жертви булінгу, перешкоджання в доступі до торб чи портфелів і шантажу.

Чимало досліджень проблем цькування здійснено іноземними науковцями. Так, М. Тoffia, Д. Фарінгтон і Ф. Лоусел (2012) здійснили систематичний огляд ефективності шкільного булінгу (виконавця та віктимізації) у прогнозуванні агресії та насильства в подальшому житті. Вони презентували два метааналізи, які досліджують, чи є знущання (злочин та віктимізація) в закладі освіти значущим провісником подальшої агресії та насильства, і чи кожен ефект залишається значущим після контролю інших основних факторів ризику в дитинстві. Роль підтримки батьків у випадках булінгу досліджували Т. Бісвасаб, Дж. Скотт (2020) та ін. Це дослідження показало, що підлітки з нижчим рівнем підтримки однолітків і батьків частіше повідомляли про те, що зазнали цькування. Існує нагальна потреба в розробленні заходів, що відповідають культурним аспектам, здатним посилити підтримку батьків і сприяти розвитку підтримки однолітків, щоб зменшити поширеність булінгу в усьому світі.

Із наведено вище зрозуміло, що кожен дослідник намагався дослідити правове явище «булінг» якнайповніше, проте вони практично не приділяли уваги прикладам із судової практики українських судів, завдяки яким можна відслідковувати чимало характеристик булінгу (статистичні дані щодо кількості випадків булінгу, учасників булінгу, видів булінгу, практику застосування заходів адміністративної відповідальності тощо). Усе це є передумовами для проведення наукового дослідження із цього проблемного питання.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Досягнення поставленої мети дослідження зумовлює потребу у використанні низки загально-теоретичних і спеціальних методів наукового пізнання. Використання такого загальнонаукового методу, як аналіз, дало можливість окреслити основні нормативно-правові акти та їх конкретні положення, що визначають поняття та ознаки булінгу, суб'єктів булінгу, сторони булінгу й суб'єктів реагування у випадках цькування в закладах освіти і регулюють питання притягнення неповнолітніх кривдників (булерів) до адміністративної відповідальності.

За допомогою методу моніторингових досліджень (різновид методу спостереження) встановлено фактичний стан розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері протидії булінгу, сторонами яких були суб'єкти професійної (професійно-технічної) освіти.

Використання методу системного аналізу дало змогу охарактеризувати основні підходи національних судів до розгляду та вирішення справ про адміністративні правопорушення у сфері протидії булінгу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема щодо накладення адміністративних стягнень на загальних підставах і застосування до неповнолітніх заходів впливу, закриття провадження у справі або звільнення від адміністративної відповідальності, стягнення судового збору тощо.

Із використанням гносеологічного методу усвідомлено важливість забезпечення прав суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти на повагу до честі та людської гідності, захист під час навчання від будь-яких форм дискримінації та насильства, наслідком яких є шкода здоров'ю здобувачів освіти, надання психологічної допомоги постраждалим від цькування, а також сприяння повідомленню керівництва закладу освіти про факти цькування.

Метод сходження від абстрактного до конкретного допоміг показати важливість урахування державою (уповноваженими суб'єктами) реальної загрози та небезпеки для суспільства – булінгу суб'єктів професійної

(професійно-технічної) освіти, що вже поширюється в Україні та виникає у результаті пасивної поведінки самих суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти, спостерігачів і суб'єктів реагування щодо випадків цькування в закладах освіти.

Емпіричну базу дослідження становлять дев'ятнадцять постанов у справах про адміністративне правопорушення у сфері про булінг (цькування) щодо суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти. Нормативною основою є закони України, які регулюють суспільні відносини («Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про судовий збір», Сімейний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення тощо).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень у справах про адміністративні правопорушення за частинами 1, 2 ст. 173-4 КУпАП¹ «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» дає змогу говорити про наявність 19 справ, сторонами яких були здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти.

Професійно-технічна освіта є складником української системи освіти, де людина може опанувати знання, вміння та навички за певною професією. Здобути робітничу кваліфікацію можна в ліцензованих Міністерством освіти та науки України закладах професійної освіти. Серед типів таких закладів – професійні училища, ліцеї, центри, навчально-курсівні комбінати тощо.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР² професійна (професійно-технічна) освіта є складовою системи освіти України, складається з комплексу організаційно-управлінських і педагогічних заходів, спрямованих на забезпечення опанування знаннями, вміннями і навичками в певній обраній галузі професійної діяльності з метою розвитку компетентності та професіоналізму. Професійна (професійно-технічна) освіта здобувається в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

До суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти належать здобувачі освіти закладу професійної (професійно-технічної)

¹ Там само.

² Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр> (дата звернення: 10.01.2022).

освіти (учні, слухачі) та педагогічні працівники (викладачі, педагоги професійного навчання, вихователі, майстри виробничого навчання та інші працівники у сфері організації і забезпечення навчального процесу). Зазначені суб'єкти в розумінні п. 3-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII¹ можуть виступати сторонами булінгу – кривдником (булером), потерпілим (жертвою булінгу) чи спостерігачами.

Слід наголосити, що булінг є наслідком порушення суб'єктами професійної (професійно-технічної) освіти прав інших суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти та своїх обов'язків, передбачених загальними та спеціалізованими нормативно-правовими актами. Так, найчастіше порушуються такі права суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти: повага до людської гідності, захист під час навчання від будь-яких форм насильства й дискримінації за будь-якою ознакою, отримання психологічних послуг особами, які постраждали від цькування, стали свідками або вчинили булінг (цькування) (Скорбун, Слободян, 2020).

Серед обов'язків суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти, що порушуються та призводять до випадків булінгу, є повага до гідності, прав, свобод і законних інтересів усіх учасників освітнього процесу, дотримання етичних норм, відповідальне та дбайливе ставлення до власного здоров'я та здоров'я оточуючих, повідомлення керівництва закладу освіти про факти цькування стосовно суб'єктів освітнього процесу², захист здобувачів освіти під час навчання від будь-яких форм насильства й дискримінації за будь-якою ознакою³.

У частинах 1, 2 ст. 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» КУпАП визначено суб'єктів та об'єктивну сторону зазначеного правопорушення – діяння (дія чи бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному чи сексуальному насильстві, серед іншого із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно

малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого⁴.

З урахуванням вищезазначеного наведемо приклади судових рішень. У справі № 346/1032/1 неповнолітній у приміщенні гуртожитку Отинійського професійного ліцею енергетичних технологій спільно із трьома неповнолітніми учасниками освітнього процесу вчинив психологічне та фізичне насильство стосовно першокурсників гуртожитку, а саме погрози та побиття ременем, унаслідок чого була заподіяна шкода психологічному та фізичному здоров'ю потерпілих⁵.

У справі № 369/2182/19 студентка Вищого професійного училища Національного авіаційного університету через соціальну інтернет-мережу надсилала погрози двом неповнолітнім (здобувачам освітнього процесу) з вимогою зустрічі⁶.

У справі № 310/8351/19 студентка 2 курсу Бердянського медичного коледжу, перебуваючи у приміщенні коледжу, займалася цькуванням однокласниці, ображала словесно та викладала в соціальній мережі принизливі пости. У судовому засіданні студентка визнала провину у цькуванні однокласниці, пояснила, що та спочатку принизила її, а вона робила ці дії у відповідь. Булерка щиро розкаялася та запевнила, що більше така поведінка не повториться⁷.

У справі № 310/8342/19 студентка 2 курсу Бердянського медичного коледжу, перебуваючи

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁵ Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської обл. від 07.03.2019 : справа № 346/1032/19, провадження № 3/346/663/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80454883> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Постанова Києво-Святошинського районного суду Київської обл. від 25.02.2019 : справа № 369/2182/19, провадження № 3/369/1277/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80256024> (дата звернення: 10.01.2022).

⁷ Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 01.11.2019 : справа № 310/8351/19, провадження № 3/310/2450/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85377279> (дата звернення: 10.01.2022).

¹ Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.01.2022).

² Там само.

³ Про професійну (професійно-технічну) освіту : Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр> (дата звернення: 10.01.2022).

у приміщенні коледжу, займалась цькуванням у соціальній мережі шістьох учителів коледжу, викладала принизливі пости, внаслідок чого спричинила психологічну шкоду та принизила честь і гідність педагогів¹.

У справі № 310/9951/19 студент державного навчального закладу «Бердянський центр професійно-технічної освіти», перебуваючи у приміщенні цього навчального закладу, вчинив булінг стосовно викладачки, ображав її та поведився зухвало².

У справі № 306/296/20 студент 3 курсу Свалявського професійного будівельного ліцею, починаючи з грудня 2019 р., здійснював цькування неповнолітнього здобувача освіти, а саме вимагав у нього грошові кошти³.

У справі № 661/4189/21 неповнолітній студент Новокаховського професійного електротехнічного ліцею (ПТУ № 7) із січня 2021 р. здійснював булінг (цькування) стосовно майстра виробничого навчання ліцею, а саме поведився зухвало, не виконував вимог та ігнорував зауваження, чим принижував гідність майстра в очах інших учнів і завдавав своїми діями шкоду психічному здоров'ю потерпілого⁴.

У справі № 661/1882/21 неповнолітня студентка 2 курсу Відокремленого структурного підрозділу Новокаховського політехнічного фахового коледжу Державного університету «Одеська політехніка» здійснювала булінг стосовно двох викладачів коледжу, а саме поведилася зухвало, вчиняла психологічний тиск, не виконувала вимоги викладачів та ігнору-

вала зауваження, чим принизила гідність викладачів і своїми діями завдала шкоду психологічному здоров'ю останніх⁵.

Аналіз вищезазначеного дає змогу зробити певні висновки. Кривдниками (булерами) в зазначених справах були неповнолітні здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти, а потерпілими (жертвами булінгу) – як здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти, так і педагогічні працівники. Про спостерігачів в жодному судовому рішенні не згадується. Об'єктивну сторону більшості справ становлять дії здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, що спричинили психологічне та фізичне насильство, а саме погрози та побиття ременем, словесні образи, викладання у соціальній мережі принизливих постів, зухвале поводження, вимагання грошових коштів, висловлювання нецензурною лексикою, невиконання вимог педагогічного працівника й ігнорування зауважень педагогічного працівника. Унаслідок таких дій потерпілі (жертви булінгу) постійно відчують тривогу, занепокоєння та перебувають у стресовому стані. Певним негативом можна назвати й те, що вчинення булінгу відбувалось за участі трьох чи чотирьох кривдників (булерів) із здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти.

Іншим питанням, що підлягає вивченню, є притягнення до юридичної відповідальності неповнолітніх здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти за вчинення булінгу. У межах нашого дослідження ми розглянемо особливості притягнення неповнолітніх до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення лише за частинами 1, 2 ст. 173-4 «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» КУпАП⁶.

Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років⁷.

⁵ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 11.05.2021 : справа № 661/1882/21, провадження № 3/661/1185/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96813604> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁷ Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 10.01.2022).

¹ Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 01.11.2019 : справа № 310/8342/19, провадження № 3/310/2443/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85377345> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 07.02.2020 : справа № 310/9951/19, провадження № 3/310/197/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87433871> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Свалявського районного суду Закарпатської обл. від 06.03.2020 : справа № 306/296/20, провадження № 3/306/131/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88089773> (дата звернення: 10.01.2022).

⁴ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 05.10. 2021 : справа № 661/4189/21, провадження № 3/661/2265/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100160305> (дата звернення: 10.01.2022).

Адміністративній відповідальності підлягають особи, які досягли на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку¹. Ураховуючи, що ми розглядаємо булінг у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, суб'єктами адміністративного правопорушення за вказаною статтею КУпАП, а саме кривдниками (булерами), виступають неповнолітні здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти у віці від 16 до 18 років (Томчишин, 2020).

Відповідно до ч. 2 ст. 13 «Відповідальність неповнолітніх» КУпАП у разі вчинення особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років адміністративних правопорушень, передбачених статтею 173-4 КУпАП, вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах. Отже, до кривдників (булерів), що навчаються у закладі професійної (професійно-технічної) освіти, залежно від складу адміністративного правопорушення за частинами 1, 2 ст. 173-4 КУпАП може бути застосовано одну із таких санкцій: накладення штрафу або громадські роботи (Гриб, 2021).

Наведемо судові рішення щодо накладання санкції на кривдників (булерів), що навчаються в закладі професійної (професійно-технічної) освіти. Постановою Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 7 березня 2019 р. у справі № 346/1032/19² неповнолітнього визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 173-4 КУпАП, накладено адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт на строк 40 (сорок) годин.

Постановою Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 7 лютого 2020 р. у справі № 310/9951/19³ студента визнано винним у скоєнні правопорушення і накладе-

но стягнення у вигляді штрафу у розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить 850 (вісімсот п'ятдесят) грн 00 коп.

Постановою Новокаховського міського суду Херсонської області від 28 лютого 2020 р. у справі № 661/861/20⁴ на неповнолітнього накладено адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт на строк 20 (двадцять) годин, а постановою від 5 травня 2021 р. у справі № 661/4189/21⁵ на іншого правопорушника – строком на 40 (сорок) годин.

Разом із тим слід наголосити, що з урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до неповнолітніх можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП⁶, а саме: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, попередження, догана або сувора догана, передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Так, постановою Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 1 листопада 2019 р. у справі № 310/8351/19 студентку визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення та застосовано захід впливу, передбачений п. 2 ст. 24-1 КпАП України, у вигляді попередження⁷.

У постанові Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 1 листопада 2019 р. у справі № 310/8342/19 суд, дослідивши

⁴ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 28.02.2020 : справа № 661/861/20, провадження № 3/661/572/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87909448> (дата звернення: 10.01.2022).

⁵ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 05.10. 2021 : справа № 661/4189/21, провадження № 3/661/2265/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100160305> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁷ Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 01.11.2019 : справа № 310/8351/19, провадження № 3/310/2450/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85377279> (дата звернення: 10.01.2022).

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської обл. від 07.03.2019 : справа № 346/1032/19, провадження № 3/346/663/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80454883> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 07.02.2020 : справа № 310/9951/19, провадження № 3/310/197/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87433871> (дата звернення: 10.01.2022).

матеріали справи, враховуючи особу правопорушниці, її неповнолітній вік, визнання провини та щире каяття, дійшов висновку про наявність у матеріалах справи доказів, що підтверджують провину неповнолітньої у вчиненні вказаного правопорушення та необхідності застосування до неї заходу впливу у вигляді попередження¹.

Постановою Заліщицького районного суду Тернопільської області від 9 лютого 2021 р. у справі № 597/118/21 студента другого курсу Товстенського професійного сільськогосподарського ліцею визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення і застосовано стосовно нього захід впливу, передбачений ст. 24-1 КУпАП, а саме передати правопорушника під нагляд його матері².

Постановою Новокаховського міського суду Херсонської області від 11 травня 2021 р. у справі № 661/1882/21 до неповнолітньої застосовано заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП, у вигляді зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілих³.

Окремо необхідно зазначити, що КУпАП передбачає закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення та звільнення від адміністративної відповідальності.

Згідно зі ст. 247 КУпАП⁴ провадження у справі про адміністративне правопорушення

не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за певних обставин, наприклад за відсутності події і складу адміністративного правопорушення, недосягнення особою на момент учинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку, в разі неосудності особи, яка вчинила протиправну дію чи бездіяльність, учинення дії особою у стані крайньої необхідності або необхідної оборони, закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених ст. 38 КУпАП, у разі смерті правопорушника тощо (Кравченко, 2019).

Наприклад, постановою Селидівського міського суду Донецької області від 27 червня 2021 р. у справі № 242/3697/19 провадження закрито без встановлення вини в діях правопорушника у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення на підставі ч. 3 ст. 38, п. 7 ч. 1 ст. 247 КУпАП⁵.

Постановою Свалявського районного суду Закарпатської області від 13 квітня 2020 р. у справі № 306/296/20 провадження у справі про адміністративне правопорушення закрито на підставі п. 7 ст. 247 КУпАП у зв'язку із закінченням строків, передбачених ст. 38 КУпАП⁶.

Постановою Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 8 грудня 2020 р. у справі № 279/3446/20 провадження у справі за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП закрито у зв'язку з відсутністю в діях неповнолітньої складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-4 КУпАП⁷.

Постановою Заліщицького районного суду Тернопільської області від 9 лютого 2021 р. у справі № 597/119/21 справу про притягнення

¹ Постанова Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 01.11.2019 : справа № 310/8342/19, провадження № 3/310/2443/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85377345> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Заліщицького районного суду Тернопільської обл. від 09.02.2021 : справа № 597/118/21, провадження № 3/597/43/2021 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94852427> (дата звернення: 10.01.2022); Постанова Заліщицького районного суду Тернопільської обл. від 09.02.2021 : справа № 597/243/21, провадження № 3/597/109/2021 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94852428> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 11.05.2021 : справа № 661/1882/21, провадження № 3/661/1185/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96813604> (дата звернення: 10.01.2022).

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР

України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁵ Постанова Селидівського міського суду Донецької обл. від 27.06.2021 : справа № 242/3697/19, провадження № 3/242/1236/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82726467> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Постанова Свалявського районного суду Закарпатської обл. від 06.03.2020 : справа № 306/296/20, провадження № 3/306/131/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88089773> (дата звернення: 10.01.2022).

⁷ Постанова Коростенського міськрайонного суду Житомирської обл. від 08.12.2020 : справа № 279/3446/20, провадження № 3/279/2977/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93439298> (дата звернення: 10.01.2022).

до адміністративної відповідальності студента другого курсу Товстенського професійного сільськогосподарського ліцею за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП закрито на підставі п. 1 ст. 247 КУпАП за відсутності події і складу адміністративного правопорушення, оскільки, на відміну від потерпілого (студент 2 курсу Товстенського професійного сільськогосподарського ліцею в смт Товсте), неповнолітній кривдник (булер) не є студентом Товстенського професійного сільськогосподарського ліцею в смт Товсте та не може бути учасником освітнього процесу, що могло б зумовити настання адміністративної відповідальності за ст. 173-4 КУпАП, а тому неповнолітній кривдник (булер) не є суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-4 ч. 1 КУпАП¹.

Постановою Херсонського міського суду Херсонської області від 16 лютого 2021 р. у справі № 766/20720/20 провадження у справі про адміністративне правопорушення стосовно студентки другого курсу Херсонського професійного ліцею зв'язку та поліграфії за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП України закрито у зв'язку з відсутністю в діях складу адміністративного правопорушення². Визначення поняття «булінг» міститься у ч. 1 ст. 173-4 КУпАП. Установлено, що правопорушник та потерпіла є студентами другого курсу Херсонського професійного ліцею зв'язку та поліграфії та на момент події, яка відбулася, згідно з протоколом про адміністративне правопорушення були повнолітніми особами, а тому кривдник (булер) не є суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-4 КУпАП³.

У разі малозначності адміністративного правопорушення ст. 22 КУпАП передбачає можливість звільнити від адміністративної відповідальності й обмежитись усним зауваженням⁴.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Херсонського міського суду Херсонської обл. від 16.02.2021 : справа № 766/20720/20, провадження № 3/766/412/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95056076> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁴ Там само.

Наприклад, постановою Слов'янського міського районного суду Донецької області від 1 березня 2019 р. у справі № 243/1542/19 студента ДНЗ «СПАП» 3 курсу звільнено від адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП, провадження у справі закрито та оголошено усне зауваження згідно зі ст. 22 КУпАП у зв'язку з малозначністю скоєного адміністративного правопорушення, яке не призвело до тяжких наслідків. Суд урахував особу правопорушника, а також малозначність вчиненого адміністративного правопорушення і відсутність заподіяння будь-кому майнової шкоди. Постановою Свалявського районного суду Закарпатської області від 12 лютого 2021 р. у справі № 306/192/21 правопорушника звільнено від адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-4 КУпАП на підставі ст. 22 КУпАП, обмежившись усним зауваженням⁵.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати таке. У разі притягнення неповнолітніх здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти до адміністративної відповідальності на загальних підставах у більшості справ судом накладено адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт. Серед заходів впливу, що застосовуються до неповнолітніх з урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника, можна назвати попередження, передання правопорушника під нагляд його матері та зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілих. Є чимало випадків установлення судом під час розгляду справи відсутності події і складу адміністративного правопорушення або закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення передбачених законом строків, що мало наслідком закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення. У декількох справах суд узагалі звільнив здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти від адміністративної відповідальності з огляду на малозначність адміністративного правопорушення та обмежився усним зауваженням.

Не можна оминати увагою, що у провадженні у справі про адміністративне правопорушення у разі винесення судом (суддею) постанови про накладення адміністративного стягнення передбачено сплату особою, на яку

⁵ Постанова Свалявського районного суду Закарпатської області від 12.02.2021 : справа № 306/192/21, провадження № 3/306/116/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94881875> (дата звернення: 10.01.2022).

накладено таке стягнення, судового збору 0,2 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ст. 40-1 КУпАП¹). Судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі (ст. 4 Закону України «Про судовий збір»²). Ураховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше, ніж до ухвалення судового рішення (ст. 8 Закону України «Про судовий збір»).

Постановою Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 7 березня 2019 р. у справі № 346/1032/19 неповнолітнього визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення та постановлено стягнути з нього у дохід держави судовий збір у сумі 384 (триста вісімдесят чотири) грн 20 коп.³

Постановою Києво-Святошинського районного суду Київської області від 25 лютого 2019 р. у справі № 369/2182/19 правопорушницю – студентку ВПУ НАУ – піддано адміністративному стягненню та постановлено стягнути з неї на користь держави судовий збір у розмірі 384 (триста вісімдесят чотири) грн 40 коп.⁴

Постановою Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 7 лютого 2020 р. у справі № 310/9951/19 студента визнано винним у скоєнні правопорушень і, враховуючи, що він є неповнолітнім, навчається в навчальному закладі та не працює, суд звільнив

правопорушника від сплати судового збору, передбаченого ст. 40-1 КУпАП, ч. 2. ст. 8 Закону України «Про судовий збір».

Постановою Новокаховського міського суду Херсонської області від 5 жовтня 2021 р. у справі № 661/4189/21 на правопорушника накладено адміністративне стягнення та постановлено стягнути на користь держави судовий збір у розмірі 454 (чотириста п'ятдесят чотири) грн 00 коп.⁵

Отже, можна говорити про те, що суд зобов'язує здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти сплачувати судовий збір. У таких випадках природно виникає питання, де неповнолітній візьме гроші, оскільки фінансово зазвичай він практично повністю залежить від матеріальних можливостей своїх батьків. Хоча, як ми бачимо, суд іноді враховує майновий стан особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, а саме те, що вона є неповнолітньою, ніде не працює і навчається, тому вважає за потрібне звільнити особу від сплати судового збору.

Продовжуючи, зазначимо, що розгляд справ про адміністративні правопорушення здійснюється на підставі дослідження та оцінювання доказів, що містяться у матеріалах справи. Відповідно до ст. 251 КУпАП доказами у справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на підставі яких установлюється наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність правопорушника та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, пояснень правопорушника, потерпілих, свідків, речовими доказами, показаннями технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки або відеозапису.

Вивчаючи судові рішення у справах про булінг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, ми встановили, що є постанови у справах про адміністративні правопорушення, в яких взагалі відсутнє згадування про докази у справі або вказується загальне формулювання «вина підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення та зібраними у справі матеріалами»⁶.

⁵ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 05.10. 2021 : справа № 661/4189/21, провадження № 3/661/2265/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100160305> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Постанова Голосіївського районного суду м. Києва від 18.04.2019 : справа № 752/3899/19,

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

² Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської обл. від 07.03.2019 : справа № 346/1032/19, провадження № 3/346/663/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80454883> (дата звернення: 10.01.2022).

⁴ Постанова Києво-Святошинського районного суду Київської обл. від 25.02.2019 : справа № 369/2182/19, провадження № 3/369/1277/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80256024> (дата звернення: 10.01.2022).

Але існують і винятки. У постанові Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 7 березня 2019 р. у справі № 346/1032/19¹ містяться особисті пояснення правопорушника, протокол про адміністративне правопорушення, копії витягу з протоколу засідання педагогічної ради Отинійського професійного ліцею енергетичних технологій, письмові заяви двох неповнолітніх, які разом із правопорушником вчиняли булінг, і копії письмових пояснень свідків.

У постанові Новокаховського міського суду Херсонської області від 28 лютого 2020 р. у справі № 661/861/20² вина правопорушника підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення, заявою ОСОБА_2 і витягом переписки з групи, утвореної в месенджері «Вайбер».

У постанові Свалявського районного суду Закарпатської області від 12 лютого 2021 р. у справі № 306/192/21³ суд дослідив протокол про адміністративне правопорушення, письмові пояснення правопорушника, потерпілого та очевидця і рапорт ДОП ВП.

У постанові Новокаховського міського суду Херсонської області від 11 травня 2021 р. у справі № 661/1882/21⁴ суд дослідив протокол

про адміністративне правопорушення, рапорт і письмові пояснення потерпілого та свідків.

Із цього випливає, що кожен суддя вказує наявність доказів у судовому рішенні на власний розсуд, напевно, користуючись відсутністю такого зобов'язання. Відповідно до ч. 2 ст. 283 КУпАП постанова повинна містити встановлені реквізити, як-то: прізвище, ім'я та по батькові, посада посадової особи, яка винесла постанову; дата розгляду справи; прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, місце проживання чи перебування правопорушника; опис обставин, установлених під час розгляду справи; зазначення нормативного акта, що передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення, та ухвалене у справі рішення.

Непоодинокими є випадки, коли неповнолітні кривдники (булери) ухиляються від виконання судових рішень, зокрема відбування громадських робіт. Відповідно до ст. 321-4 КУпАП у разі ухилення порушника від відбування громадських робіт постановою суду (судді) за поданням уповноваженого органу невідбутий строк громадських робіт може бути замінено штрафом або адміністративним арештом⁵. Умовою застосування заміни громадських робіт штрафом є санкція статті, якою на порушника накладається адміністративне стягнення, що передбачає можливість застосування штрафу (чотири години невідбутих громадських робіт дорівнюють сімнадцяти гривням – одному неоподаткованому мінімуму доходів громадян).

Так, постановою Києво-Святошинського районного суду Київської області від 25 лютого 2019 р. у справі № 369/2182/19 неповнолітнього правопорушника піддано адміністративному стягненню у вигляді громадських робіт на строк 20 (двадцять) годин⁶. 20 березня 2019 р. до суду надійшло подання Києво-Святошинського районного відділу філії Державної

провадження № 3/752/2387/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81358679> (дата звернення: 10.01.2022); Постанова Свалявського районного суду Закарпатської обл. від 06.03.2020 : справа № 306/296/20, провадження № 3/306/131/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88089773> (дата звернення: 10.01.2022).

¹ Постанова Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської обл. від 07.03.2019 : справа № 346/1032/19, провадження № 3/346/663/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80454883> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 28.02.2020 : справа № 661/861/20, провадження № 3/661/572/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87909448> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Свалявського районного суду Закарпатської області від 12.02.2021 : справа № 306/192/21, провадження № 3/306/116/21 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94881875> (дата звернення: 10.01.2022).

⁴ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 11.05.2021 : справа № 661/1882/21, провадження № 3/661/1185/21 //

Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96813604> (дата звернення: 10.01.2022).

⁵ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 10.01.2022).

⁶ Постанова Києво-Святошинського районного суду Київської обл. від 25.02.2019 : справа № 369/2182/19, провадження № 3/369/1277/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80256024> (дата звернення: 10.01.2022).

установи «Центр пробації» у місті Києві та Київській області стосовно неповнолітнього правопорушника про заміну невідбутого строку громадських робіт штрафом, що мотивувалося тим, що неповнолітній перебуває на обліку в Києво-Святошинському районному відділі з питань пробації з 18 березня 2019 р. та громадські роботи не відпрацював. Постановою Києво-Святошинського районного суду Київської області від 4 квітня 2019 р. у справі № 369/2182/19¹ невідбутий строк громадських робіт замінено на штраф на користь держави у розмірі, що становить 85 (вісімдесят п'ять) грн 00 коп.

Постановою Новокаховського міського суду Херсонської області від 28 лютого 2020 р. у справі № 661/861/20² на неповнолітнього правопорушника накладено адміністративне стягнення у вигляді громадських робіт на строк 20 (двадцять) годин. Порухнику 22 червня 2020 р. було роз'яснено про порядок та умови відбування адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт (матеріали особової справи № 5/2020р., арк. 14). Постановою Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 20 липня 2020 р. у справі № 661/861/20³ задоволено подання заступника начальника Каховського міськрайонного відділу філії Державної установи «Центр пробації» в Херсонській області щодо заміни громадських робіт штрафом стосовно правопорушника та постановлено замінити невідбутий строк громадських робіт штрафом розміром 170 (сто сімдесят) грн 00 коп.

Слід акцентувати увагу на тому, що в поданні працівників Державної установи «Центр пробації» завжди вказується, що правопорушник, будучи ознайомлений із прави-

лами та умовами відбування адміністративного стягнення у вигляді громадських робіт та відповідальністю в разі ухилення від відбування стягнення, не розпочав відпрацювання громадських робіт без поважних причин.

ВИСНОВКИ. Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень, з 1 січня 2019 р. по 10 вересня 2021 р. у справах про адміністративні правопорушення за частинами 1, 2 ст. 173-4 КУпАП «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу» суди розглянули 19 справ, сторонами яких були суб'єкти професійної (професійно-технічної) освіти, з яких у 12 справах було винесено рішення про накладення стягнення на неповнолітніх кривдників (булерів), зокрема у 6 справах правопорушників притягнуто до адміністративної відповідальності на загальних підставах (накладено штраф або громадські роботи), а у 6 справах застосовано заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх (зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, попередження, передання неповнолітнього під нагляд матері). Крім того, у 2 справах правопорушників-кривдників (булерів) звільнено від адміністративної відповідальності (суд обмежився усним зауваженням), 5 справ було закрито за відсутністю складу правопорушення або у зв'язку зі закінченням передбачених законом строків розгляду справ про адміністративні правопорушення.

Як бачимо, наразі в суддів немає єдиного підходу до вирішення справ про булінг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, адже попри те, що є стаття закону, яка дозволяє застосовувати заходи впливу на неповнолітніх, половина судових рішень містить накладення адміністративних стягнень на неповнолітніх на загальних підставах. Практично у третині судових рішень неповнолітні так і не були притягнуті до адміністративної відповідальності.

Наявність судових рішень свідчить про те, що нормативно-правові акти, які містять механізм реагування на випадки булінгу (цькування), наразі дають змогу ефективно протидіяти цьому негативному явищу. У разі своєчасного звернення до суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти, зокрема професійної (професійно-технічної) освіти, що здійснюють заходи, спрямовані на протидію булінгу (цькуванню), зокрема фіксацію факту булінгу як адміністративного правопорушення, у більшості випадків можна розраховувати на розгляд і вирішення справ

¹ Постановою Києво-Святошинського районного суду Київської області від 04.04.2019 : справа № 369/2182/19, провадження № 3-в/369/1/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80991520> (дата звернення: 10.01.2022).

² Постанова Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 28.02.2020 : справа № 661/861/20, провадження № 3/661/572/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87909448> (дата звернення: 10.01.2022).

³ Постанова Каховського міськрайонного суду Херсонської обл. від 20.07.2020 : справа № 661/861/20, № 3-в/658/14/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92035346> (дата звернення: 10.01.2022).

про адміністративні правопорушення судом протягом трьох місяців з дня вчинення правопорушення або з дня його виявлення.

Слід констатувати, що дії здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які становлять зміст об'єктивної сторони, є різноманітними. Якщо ці дії розглядати з огляду на психологічне та фізичне насильство, то можна стверджувати, що здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти у більшості випадків застосовували засоби психологічного насильства – погрози, словесні образи, висловлювання нецензурною лексикою, ігнорування зауважень педагогічного працівника тощо. Непоодинокими є випадки психологічного та фізичного насильства з боку цілої групи здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти у складі трьох та чотирьох осіб. У змісті судових рішень чітко вказується, що потерпілим (жертвам булінгу) заподіяно психологічну шкоду, наслідком якої є замкнутість, тривожність, відмова відвідувати заклад освіти з посиланням на погане самопочуття, депресивні стани тощо.

Можливо, хтось скаже, що 19 справ про цькування суб'єктів професійної (професійно-технічної) освіти – небагато в межах України, але це є тривожним сигналом для суспільства про небезпеку та існування психологічного, фізичного й економічного насильства у закладах професійної (професійно-технічної) освіти між неповнолітніми здобувачами та за участю педагогічних працівників, що у більшості випадків наразі утаємничуються. Проте, на нашу думку, активне обговорення питань булінгу у сфері професійної (професійно-технічної) освіти у вигляді наукових досліджень, публікацій у засобах масової інформації, обговорення на публічних заходах, зокрема у закладах освіти, дасть змогу практично кожному учаснику освітнього процесу більше дізнатися про поняття булінгу та його ознаки, розбиратися, хто є потенційною стороною булінгу – кривдником (булером), потерпілим (жертвою булінгу) чи спостерігачем, хто є суб'єктом реагування у випадках булінгу, куди звертатися та як притягнути кривдника (булера), попри те, що він неповнолітній, до адміністративної відповідальності.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Гриб В. В. Огляд судової практики щодо булінгу // Протокол : сайт. 22.11.2021. URL: https://protocol.ua/ua/oglyad_sudovo_praktiki_shchodo_bulingu/ (дата звернення: 10.01.2022).
2. Зварич І. М. Притчі у вихованні студентів закладів вищої освіти України і США. *Молодь і ринок*. 2020. № 2 (181). С. 36–41. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.211799>.
3. Кравченко Т. Боротьба з булінгом: судова практика. *Місцеве самоврядування*. 2019. № 7. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2019/july/issue-7/article-45488.html> (дата звернення: 10.01.2022).
4. Кулик Т. О. Профілактика протидії насильства в освітньому закладі // Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насильству в освітніх закладах : матеріали II Всеукр. (м. Дніпро, 11 лют. 2021 р.) / ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет», Ф-т права та психології, Юрид. клініка «Правова допомога». Дніпро, 2021. С. 40–44.
5. Погорілець О. В. Педагогічні працівники як об'єкти булінгу. *Право і безпека*. 2020. № 1 (76). С. 139–145. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2020.1.20>.
6. Скорбун І., Слободян Т. Попередження насильства в закладах освіти : метод. посіб. Київ : Богдодійний фонд «Здоров'я жінки і планування сім'ї», 2020. 104 с.
7. Томчишин О. Особливості адміністративної відповідальності за булінг // Slideshare : сайт. 27.05.2020. URL: <https://www.slideshare.net/oksanatom/ss-234625674> (дата звернення: 10.01.2022).
8. Філоненко С. С. Адміністративно-правовий механізм запобігання булінгу у вітчизняних закладах вищої освіти. *Правові горизонти*. 2018. № 12 (25). С. 48–53. DOI: <https://doi.org/10.21272/legalhorizons.2018.i12.p48>.
9. Biswasab T., Scott J. G., Munirg K., Thomas H. J., Mamun Huda M., Hasan M., De Vries T. D., Baxter J., Mamun A. A. Global variation in the prevalence of bullying victimisation amongst adolescents: Role of peer and parental supports. *Clinical Medicine*. 2020. Vol. 20. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100276>.
10. Chapell M., Casey D., De la Cruz C., Ferrell J., Forman J., Lipkin R., Newsham M., Sterling M., Whittaker S. Bullying in college by students and teachers. *Adolescence*. 2004. Vol. 39, Iss. 153. Pp. 53–64.
11. Cole D., Lubarsky S., Nick E., Cho G., Nunez M., Suarez-Cano G., Jacquez F., Mick C., Zhang Y., Lovette A., Ford M., Lu R., Gabruk M., Rodgers J. The Peer Victimization in College Survey: Construction and validation. *Psychological Assess.* 2020. Vol. 32, Iss. 9. Pp. 851–871. DOI: <https://doi.org/10.1037/pas0000888>.
12. Lane D. A. Bullying in School: The Need for an Integrated Approach. *Professional Development Foundation*. 1989. Vol. 10, Iss. 3. Pp. 211–215. DOI: <https://doi.org/10.1177/0143034389103007>.
13. Olweus D. Bullying at school: What we know and what we can do. Malden, MA : Blackwell Publishing, 1993. 140 p. DOI: <https://doi.org/10.1002/pits.10114>.
14. Thornberg R., Baraldsnes D., Saeverot H. In search of a pedagogical perspective on school bullying. *Nordic Studies in Education*. 2018. Vol. 38, Iss. 4. Pp. 289–301. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1891-2018-04-01>.

15. Ttofia M. M., Farrington D. P., Lösel F. School bullying as a predictor of violence later in life: A systematic review and meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*. 2012. Vol. 17, Iss. 5. Pp. 405–418. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.05.002>.

Надійшла до редакції: 13.01.2022

ЮШКЕВИЧ Е. Г. АНАЛИЗ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ ПО ДЕЛАМ О БУЛЛИНГЕ В ЗАВЕДЕНИЯХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО (ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОГО) ОБРАЗОВАНИЯ

Осуществлен мониторинг судебных решений, вынесенных судами в период с 2019 по 2021 гг., по буллингу в учреждениях профессионального образования. Установлено, что объективную сторону большинства дел составляют действия соискателей профессионального образования в форме угроз, избиения ремнем, словесных оскорблений, публикаций в социальной сети унижительных постов, требования денежных средств или невыполнения требований педагога. Подчеркнуто, что распространенными административными взысканиями являются публичные работы, предупреждение, передача правонарушителя под надзор матери и обязательство публично или в другой форме попросить прощения у потерпевших; нередко случаи закрытия производства по делу и вообще освобождения от административной ответственности с учетом малозначительности административного правонарушения, ограничившись устным замечанием.

Ключевые слова: буллинг, судебная практика, профессиональное образование, соискатели образования, несовершеннолетние.

YUSHKEVYCH O. H. ANALYSIS OF JUDICIAL PRACTICE IN CASES OF BULLYING AT THE INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL (VOCATIONAL) EDUCATION

The article is devoted to the monitoring of court decisions rendered by courts in the period from 2019 to 2021. in cases of administrative offenses, the subject of which is the bullying of participants in the educational process at the institutions of professional (vocational) education. It is determined that the subjects of professional (vocational) education include applicants for professional (vocational) education and teachers who are potential parties to bullying: the offender (buller), the victim (victim of bullying), observers.

It is noted that bullying is a consequence of violation by subjects of professional (vocational) education of the rights of other subjects of professional (vocational) education and their responsibilities under general and specialized regulations.

It is established that the objective side of most cases is the actions of applicants for professional (vocational) education, which led to psychological and physical violence.

It is noted that in bringing juvenile applicants for professional (vocational) education to administrative responsibility on a general basis in most cases, the court imposed an administrative penalty in the form of community service.

Emphasis is placed on the fact that the court obliges applicants for professional (vocational) education to pay the court fee, but, given the property status of the minor, the court may release the latter from paying the court fee.

Key words: bullying, judicial practice, professional education, applicants for education, minors.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Юшкевич О. Г. Аналіз судової практики у справах про булінг у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Право і безпека*. 2022. № 1 (84). С. 81–93. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.09>.

Citation (APA): Yushkevych, O. H. (2022). Analysis of judicial practice in cases of bullying at the institutions of professional (vocational) education. *Law and Safety*, 1(84), 81–93. <https://doi.org/10.32631/pb.2022.1.09>.